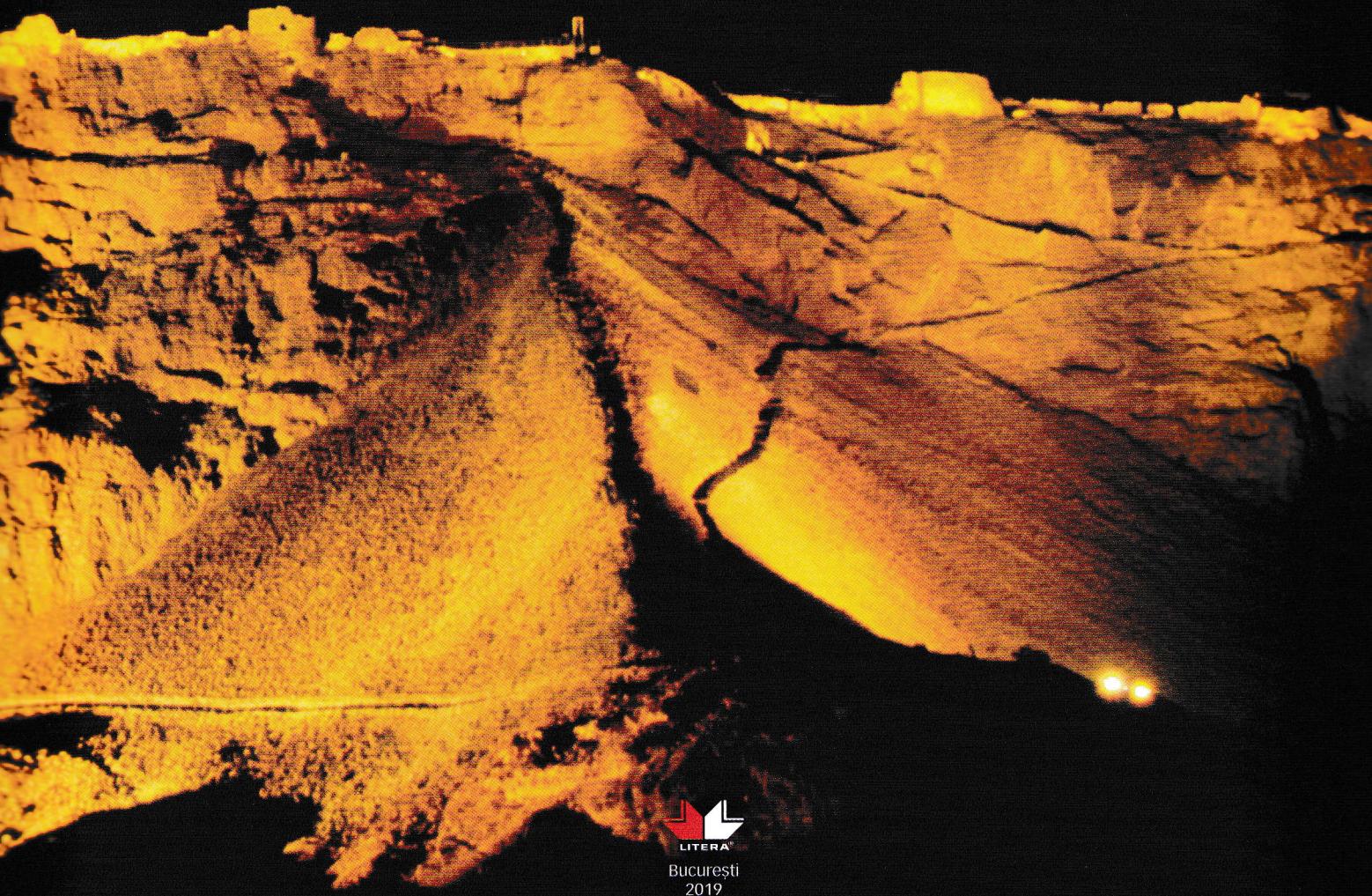

LUMEA BIBLICĂ

ATLAS ILUSTRAT

Jean-Pierre Isbouts
prefață de Bruce Chilton

LITERA
București
2019

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 9 | INTRODUCERE 11 | DESPRE ACEASTĂ CARTE 14

CAPITOLUL UNU *Lumea înainte de Avraam* 16

TĂRÂMURILE BIBLIEI 18 | ZORII CIVILIZAȚIEI 24

APARIȚIA ORAȘELOR-STAT 30 | ȚINUTUL NILULUI 40

HĂRTI: TĂRÂMURILE BIBLICE ÎN PREZENT 20

CORNUL ABUNDENȚEI 26

RUTE COMERCIALE ANTICE 28

MOȘTENIREA ANTICĂ A IRAKULUI 34

REGATUL VECHI: EGIPTUL DE SUS ȘI EGIPTUL DE JOS 42

CAPITOLUL DOI *Călătoria lui Avraam* 46

ISTORIE DE FAMILIE 48 | INTRAREA ÎN CANAAN 54

SARRA ȘI AGAR 62 | TESTUL FINAL 70

HĂRTI: MESOPOTAMIA ANTICĂ 53

CĂLĂTORIA LUI AVRAAM 58

PEREGRINĂRILE LUI AGAR 69

TESTUL FINAL AL LUI AVRAAM 74

CAPITOLUL TREI *Iosif în Egipt* 78

COPIII LUI IACOB 80 | CĂLĂTORIA LUI IOSIF 88

CLANUL SE MUTĂ ÎN EGIPT 100

HĂRTI: CĂLĂTORIILE LUI IACOB 83

CĂLĂTORIILE LUI IOSIF 90

ȚARA HICSOȘILOR 93

REGIUNEA GOŞEN 103

ALĂTURI: Crescând lângă Marea Moartă, copacii verzi de acacia pot să supraviețuască în nisipurile stâncoase ale deșertului.

PAGINILE ANTERIOARE 2–3: Luna plină răsare peste vechea fortăreață Masada, așezată la marginea estică a deșertului Iudeei.

PAGINA ANTERIORĂ 1: Creată de un artist spaniol din secolul X, această ilustrație descrie „Visul lui Nabucodonosor” și apare în „Biblia mozarabă”.

CAPITOLUL PATRU *Ieșirea* 106

ÎNROBIREA TRIBURILOR DE EVREI 108 | MISTERUL LUI MOISE 116

CELE ZECE PLĂGI 124 | CĂLĂTORIA SPRE LIBERTATE 130

HĂRTI: CAMPANII EGIPTENE ÎN LEVANT 111

GEOGRAFIA IEȘIRII 118

FUGA DIN EGIPT 128

EXODUL ÎN SINAI 132

VALEA REGILOR (VALEA DE EST) 140

CAPITOLUL CINCI *Stabilirea în Canaan* 142

CUCERIREA CANAANULUI 144 | AŞEZAREA EVREIILOR 152

POPOARELE MĂRII 160

HĂRTI: IOSUA ȘI CUCERIREA CANAANULUI 148

CLIMĂ ȘI VEGETAȚIE 154

TERITORIILE CELOR DOUĂSPREZECE TRIBURI 156

POPOARELE MĂRII 162

CAPITOLUL ȘASE *Regatul lui David și Solomon* 168

BĂTĂLIILE LUI SAUL 170 | REGATUL LUI DAVID 178

TĂRÂMUL LUI SOLOMON 188

HĂRTI: CĂLĂTORIILE CHIVOTULUI LEGII 172

REGATUL LUI SAUL, DAVID ȘI SOLOMON 184

REALIZĂRILE LUI SOLOMON 191

CAPITOLUL ȘAPTE *Căderea celor două regate* 198

MONARHIA SE DIVIDE 200 | CĂDEREA REGATULUI DE NORD 206

SOARTA REGATULUI DE SUD 218

HĂRTI: REGATELE ISRAEL ȘI IUDA 202

ISRAEL SUB CASA LUI OMRI 208

IMPERIUL ASIRIAN 214

CAMPANIA LUI SENNACHERIB ÎN IUDA 220

IERUSALIMUL ÎN VECHIUL TESTAMENT 222

REGATUL IUDA ÎN VREMEA LUI IOSIA 224

CAPITOLUL OPT *De la exil la restaurație* 230

PLECAREA DIN EXIL 232 | MOȘTENIREA LUI ALEXANDRU 244

SELEUCIZII 250 | CUCERIREA ROMANĂ 256

HĂRTI: EXILUL BABILONIAN 234

IMPERIUL LUI CIRUS CEL MARE 236

IMPERIUL LUI ALEXANDRU CEL MARE ȘI REGATELE SUCCESOARE 247

DINASTIA HASMONEILOR 253

IMPERIUL ROMAN 258

CAPITOLUL NOUĂ *Lumea lui Iisus* 264

UN FIU AL GALILEEI 266 | NAȘTEREA ȘI COPILĂRIA LUI IISUS 272

MISIONARIATUL LUI IISUS 280 | DRUMUL SPRE IERUSALIM 292

HĂRTI: ÎMPĂRȚIREA REGATULUI LUI IROD CEL MARE 277

MISIONARIATUL PRIN GALILEEA INFERIOARĂ 284

CĂLĂTORIILE LUI IISUS 294

IERUSALIMUL ÎN NOUL TESTAMENT 300

CAPITOLUL ZECE *Creștinismul timpuriu și iudaismul rabinic* 304

ÎNVĂȚATURILE LUI PAVEL 306 | NAȘTEREA IUDAISMULUI RABINIC 316

RĂSPÂNDIREA CREȘTINISMULUI 322 | LUMEA LUI CONSTANTIN 328

HĂRTI: CĂLĂTORIILE MISIONARE ALE LUI PAVEL 310

PROVINCIA PALESTINA CIRCA 135 D.HR. 318

ROMA ȘI PRIMA REVOLTĂ A EVREIILOR 321

RĂSPÂNDIREA CREȘTINISMULUI ÎN ANII 100–300 D.HR. 332

EPILOG *Trei credințe în Țara Sfântă* 336

LUMEA POST-ROMANĂ 338 | CARTOGRAFIEREA ȚĂRII SFINTE 344

HARTĂ: RĂSPÂNDIREA ISLAMULUI 341

ANEXĂ HĂRTI: LOCURI ȘI SITURI ÎN LUMEA BIBLICĂ 350

ANEXĂ 352 | BIBLIOGRAFIE SUPLEMENTARĂ 354 | MULTUMIRI 357

CREDITE ILUSTRATII 357 | INDICE 359

CAPITOLUL UNU

Lumea înainte de Avraam

TREI DINTRE MARILE RELIGII ALE LUMII – iudaismul, creștinismul și islamul – s-au născut pe același tărâm sub formă de semilună pe care îl cunoaștem în prezent drept leagăn al civilizației occidentale. De la confluența Tigrului cu Eufratul, în nordul Mesopotamiei, până în câmpiiile aluvionale ale Canaanului și fertila deltă a Nilului și dincolo de ea, această regiune, cunoscută sub numele de Cornul Abundenței (Semiluna Fertilă), este decorul în care se desfășoară poveștile din Scripturile iudaismului, creștinismului și islamului. În prezent, această semilună include statele moderne Irak și Iran la est; Turcia și Siria la nord; Liban, Israel și Iordanie în centru și Egipt în sud.

Aici, în inima Orientului Apropiat, suntem pentru prima dată martori ai unor schimbări epocale în psihologia umană. Vreme de mii de ani, omul vânase animale pentru a face rost de hrană pentru familia sa. Dar, la un moment dat, aproape de sfârșitul perioadei epipaleolitice (Epoca medie a Pietrei), în jurul anului 10000 î.Hr., omul preistoric a făcut trecerea de la o strategie distructivă de procurare a mijloacelor de subsistență la una productivă. A învățat cum să cultive plante și să domesticească animale. Acest lucru a încurajat dezvoltarea așezărilor primitive, punând bazele apariției primelor orașe ale civilizației umane.

Vechea albie Wadi Zin, în canionul Ein Avdat, din desertul Negev, este umplută de precipitații, dar și de izvoare subterane misterioase.

Un crâng de palmieri în Irak se unduiște în briza de pe malurile fluviului Eufrat, unul din cele două râuri principale care au hrănirat vechea Mesopotamie.

FORMA ȘI CARACTERUL
unice ale acestei zone întinse și bogate, cunoscută sub numele de Cornul Abundenței (Semiluna Fertilă), sunt rezultatul a doi factori: orientarea specifică a râurilor și a afluenților principali ai acestora și efectele lanțurilor muntoase înalte, care captează și eliberează umezeala în vânturile prevalente, direcționând precipitațiile pe versantul bătut de vânturi. La nord, de exemplu, semiluna este apărată de vârfurile înalte

ale Munților Zagros, în vestul Iranului, și de Munții Taurus, în sud-vestul Turciei, ale căror vârfuri pot atinge peste 1 800 de metri. Muntele Ararat, din estul Turciei, se ridică la peste 4 500 de metri; deloc surprinzător, Biblia identifică acest vârf impresionant drept locul de popas pentru Arca lui Noe.

Imediat la poalele acestor munți înalți se află o câmpie aluvionară plată cunoscută sub numele de Mesopotamia, un cuvânt

grecesc însemnând „[pământul] dintre cele două râuri“. Apele acestor două râuri, Eufrat și Tigru, au făcut acest pământ locul unde putea să înceapă dezvoltarea civilizației umane. La nord de Mesopotamia, semiluna se curbează din nou spre sud, într-o față îngustă de teren fertil, îngheșuită între Marea Mediterană și Deșertul Sirian, pentru a forma vechiul teritoriu al Siriei-Damasc, în nordul Israelului, cunoscut sub numele de Canaan în Facerea, spre sud.

cca 300 000 î.Hr.

Dovezi timpurii despre prezența oamenilor moderni lângă Marea Galilei

cca 40 000 î.Hr.

Unele de piatră folosite în vechiul Israel

cca 15 000–8500 î.Hr.

Vânători-culegători sunt prezentați în Orientalul Apropiat antic

cca 12 000 î.Hr.

Numeroase recolte de cereale cresc sălbaticice în Cornul Abundenței

Și a fost așa... Și a văzut Dumnezeu că este bine. (Facerea 1:11-12)

Aici, deșerturile Siriei și Arabiei se apropiie de coasta mediteraneană, presând semi-luna în forma ei caracteristică.

Din multe puncte de vedere, această întindere îngustă de pământ oferă un microcosmos al contrastelor fizice puternice descoperite în Orientalul Apropiat. Regiunea sa de coastă, de la Byblos și Tyr până în peninsula Sinai, este fie abruptă și stâncoasă, fie acoperită de dune de nisip, oferind puține golfulițe care să poată servi drept porturi naturale – poate un motiv pentru care nici canaanitii, nici israeliții de mai târziu nu au fost popoare de navigatori. Mai adânc pe uscat, terenul se ridică pe un platou calcaros în centrul acestei zone. Platoul înalt este tăiat dramatic în două de o crevă adâncă cunoscută sub numele de valea Iordanului. Această depresiune este parte din așa-numita Vale a Marelui Rift, o falie adâncă în suprafața terestră, care pornește din Turcia prin valea Orontes în Siria, valea Bekaa în Liban și continuă de-a lungul fluviului Iordan până la Marea Moartă și golful Aqaba. Pe o mare parte a cursului său, fluviul Iordan este flancat de dealurile Iudeei la vest și de dealurile Iordaniei la est, care formează obștacolul final împotriva pustiului infinit al Deșertului Sirian. Aceste lanțuri muntoase formează un paravan împotriva umezelii purtate de vânturile predominante dinspre Marea Mediterană, canalizând cea mai mare parte a precipitațiilor în văile fertile ale Canaanului și ținând toată această umezelă departe de marele Deșert Sirian. Alimentat de trei mici izvoare – Banyas,

Dan și Hazbani – Iordanul curge prin Marea Galilei spre sud, străbătând peste 320 de kilometri înainte de a forma lacul aflat la cea mai mică altitudine de pe Pământ, Marea Moartă, care se întinde la aproape 400 de metri sub nivelul mării.

În capătul de sud-vest al semilunii se află Egiptul, binecuvântat cu o bandă de pământ fertil de-a lungul Nilului. Considerat cel mai lung fluviu de pe Pământ, Nilul își are izvoarele în marile lacuri din Africa Centrală și Etiopia și se deschide, ca o floare de lotus, în delta Nilului, de-a lungul coastei Mediteranei.

O mare parte din topografia vechiului Israel era mai potrivită pentru păstori nomazi decât pentru agricultori. Acești nomazi reprezintă comunități mici de oameni care cresc turme de animale domesticate, pe care le mută de pe o pășune pe alta în căutare de noi terenuri pe care să pască turmele. Una dintre zonele vechiului Israel primitoare cu nomazii este valea Izreel, o fâșie de pământ între coastă și Marea Galilei. Numeroase izvoare, dar și două râuri mici, Chișon și Harod, aprovisionează cu apă Izreelul, pe care Biblia îl numește uneori Câmpia Esdraelon. Este cea mai mare și cea mai fertilă vale din toată Palestina, disputată cu ardoare de canaanitii și de israeliți după așezarea acestora din urmă în Pământul Făgăduinței. Datorită accesibilității sale, Izreel este și o intersecție naturală de rute ale caravanelor între Est și Vest, între piețele din Mesopotamia și cumpărătorii bogăți din Egipt. Prin urmare, nu e deloc surprinzător că valea va fi o arenă pentru multe bătălii, de la confruntările cu care de luptă din Vechiul Testament la încheietările de blindate din secolul XX.

Istorie timpurie

ÎNCEPUTURILE EXISTENȚEI umane în Orientalul Apropiat, ca oriunde altundeva pe Pământ, au fost marcate de o căutare constantă a hranei. În timp ce unii rămâneau

Această figurină de lut din secolul VII î.Hr. este posibil să reprezinte o zeiță canaanită a fertilității. A fost descoperită lângă Tell Duweir, vechea cetate Lachiș, în Israel.

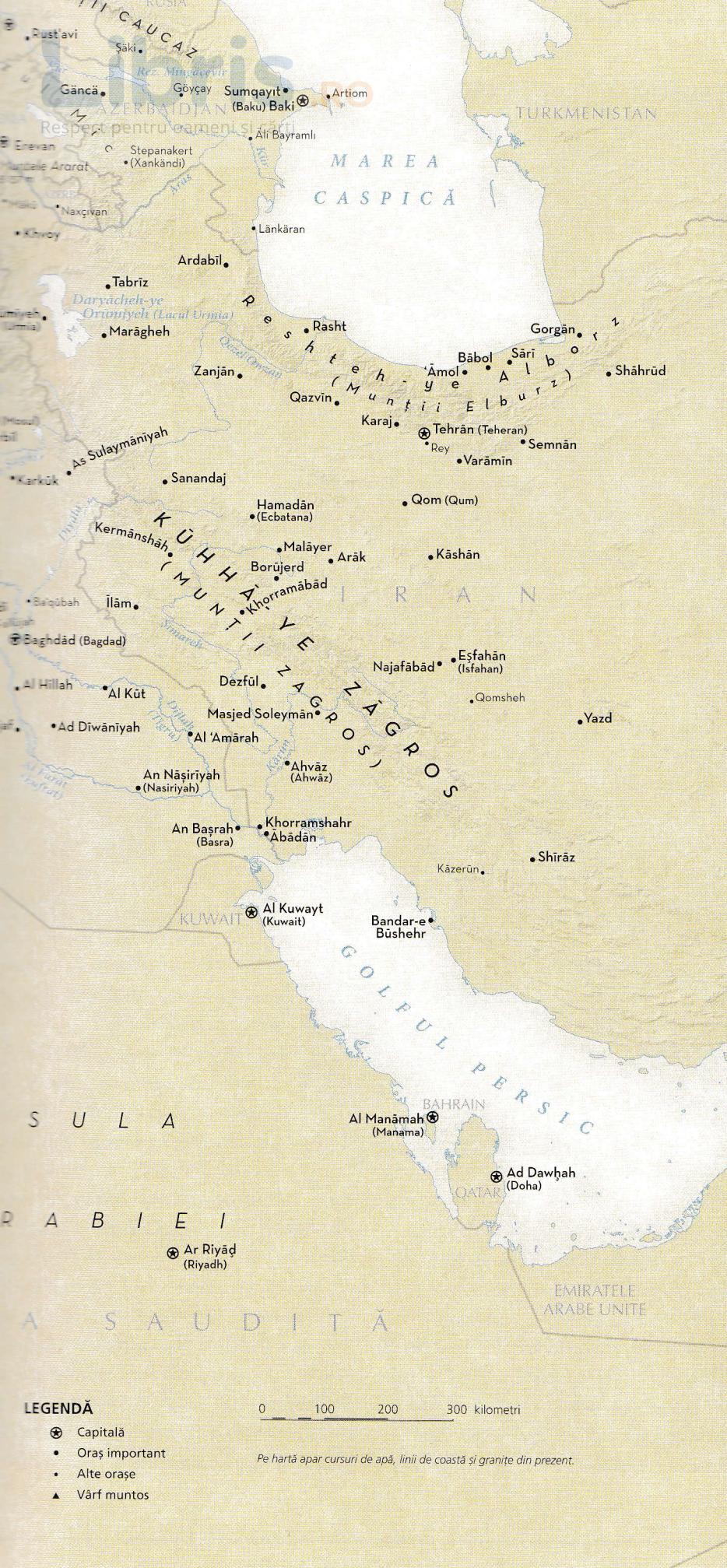
cca 10 000 î.Hr.
Finalul erei glaciare, marcând finalul Epipaleoliticului sau Epoca mijlocie a Pietrei

cca 9000 î.Hr.
Protostate în Palestina

cca 8000–7700 î.Hr.
Grâul și orzul sunt cultivate în Cornul Abundenței

cca 8000–7500 î.Hr.
Sunt domesticite oi, vite și capre

Muntele Ararat, la granița dintre Turcia și Iran, este un con vulcanic înalt de 5 137 de metri. Conform Facerii, Arca lui Noe s-a oprit aici după Potop.

Un palmier solitar marchează locul unui izvor din vastele întinderi ale Deșertului Sirian.

În fiecare an, mii de maci roșii anunță venirea primăverii în valea Izreal, cea mai fertilă regiune a Israelului.

Înfățișarea acestor colibe din lut și papură din mlaștinile actuale ale Irakului de sud este remarcabil de asemănătoare cu cea a structurilor prezентate în basoreliefuri asiriene din secolele VIII–VII.

Domnul Dumnezeu l-a scos din raiul Edenului, ca să lucreze pământul ...

și l-a așezat în fața raiului Edenului; și heruvimi a pus, și sabia de pară rotitoare

să păzească drumul către pomul vieții. (Facerea 3:23-24)

în urmă pentru a avea grija de odrasle, alții explorau stepele, pădurile și mlaștinile. Ei vânau animale care le puteau oferi familiilor carne de mâncat, piei pentru îmbrăcăminte și oase pentru unelte. Prada lor includea de la căprioare, gazele, vite sălbatice și mistreți până la păsări migratoare, pe care le vânau cu arcuri cu săgeți sau cu mici topoare cu lamă ascuțită. Adesea, oamenii căutau pe câmpuri cereale sălbatice și fructe, inclusiv migdale, ghinde și fistic – de aici și termenul de „vânător-culegător“. În timpul lunilor reci de iarnă, vânătorul, ca și plantele de cules erau din ce în ce mai puține. Prin urmare, mii de ani, omenirea a fost nevoită să trăiască în grupuri mici, care se mutau dintr-o regiune în alta, preferând zonele cu precipitații ale Cornului Abundenței, suprafețe relativ umede care, în majoritatea anilor, produceau recolte suficiente pentru a susține viața.

Nimeni nu știe perioada exactă în care oamenii preistorici au renunțat la vânătoare și s-au dedicat cultivării recoltelor pentru alimente sau domesticirii animalelor. Învățății plasează, de obicei, acest moment spre finalul Epocii mijlocii a Pietrei, în jurul anului 10000 î.Hr. Această schimbare nu a fost o revoluție instantanee. Se crede că familiile de vânători au început treptat să se bazeze pe culturi de grâu și de orz sălbatic care creșteau natural pe câmpiiile aluvionare din Canaan și Mesopotamia. Nu a trecut mult și acești protofermieri au descoperit că pot controla cumva ciclul creșterii recoltelor având grija de ele și plantându-le, creând

soiuri cultivate de cereale în acest proces, inclusiv grâu decorticat, cu înveliș tare, precum soiurile emmer și einkorn, dar și orz. Folosind pietre de moară, aceste boabe puteau fi măcinate fin pentru a produce făină, mai apoi amestecată cu apă pentru a face un aluat ce putea fi copt într-un cuptor.

numită „domesticire“. Animalele domestice erau o sursă sigură de carne, lână și piei și, de asemenea, lucrau și pe câmp ca animale de povară. După ce au trecut de momentul în care se bazau doar pe vânătoare, oamenii au căpătat un control mai mare asupra destinului și familiilor lor.

Dar alegerea agriculturii în locul vânătoriei nu a fost atât de evidentă pe cât ar părea. Vegetația depinde de precipitații, care sunt sărace în Orientul Apropiat. Climatologii au determinat că clima regiunii s-a schimbat surprinzător de puțin în ultimii 10 000 de ani. Chiar și astăzi, Palestina de Vest și zonele mai înalte din nordul Mesopotamiei se bucură de ploaie numai iarna și la începutul primăverii, după ce vânturile din vest sunt răcite de platourile montane înalte. Dincolo de aceste regiuni favorizate, agricultura ar fi fost imposibilă – cu excepția zonelor unde sunt prezente râuri, izvoare și oaze, cu crânguri de smochini și de curmali.

Drept rezultat, așezările preistorice s-au dezvoltat, chiar dacă treptat, lângă râuri și alte surse de apă proaspătă, precum izvoarele, considerate adesea un dar prețios din partea zeilor. Prima așezare des-

Copacul vieții este un simbol important în basoreliefurile asiriene, precum acest panou înfățișând două portrete ale regelui Assurnasirpal închinându-se la o zeitate, posibil zeul-soare Šamas.

Avantajele agriculturii asupra vânătorii erau evidente. Având o sursă de hrana destul de predictibilă, oamenii puteau trăi în așezări și erau feriți de pericolele și dificultățile traversării de teritorii necunoscute. Surplusul de grâne le permitea să hrănească și să crească animale precum oi, capre și vite. Adaptarea animalelor la o viață în care să servească nevoilor oamenilor este

coperită în vechea Palestina datează de pe la 9000 î.Hr. Asemenea prototip le permitteau primilor agricultori să împartă uneltele, semințele și animalele de povară, în timp ce și femeile găseau sprijin în îngrijirea în comun a copiilor. Pe măsură ce aceste sate au prosperat, numărându-se, în cele din urmă, cu sutele, între oameni au început să se dezvolte legături tribale.

UN LOC NUMIT EDEN

ÎN A ȘASEA ZI A CREATIEI, spune Facea, Dumnezeu creează omenirea „după chipul lui Dumnezeu; bărbat și femeie i-a făcut“ (Facerea 1:27). Acești primi oameni se numesc Adam și Eva. Și apoi Dumnezeu plantează o grădină în Eden, cu „tot soiul de pomi plăcuți la vedere și buni la mâncare“ și „l-a pus acolo pe omul pe care-l zidise“ (Facerea 2:8-9). Această grădină, care amintește de grădinile luxuriante ale Sumerului, este udată de un râu împărțit în patru brațe: Tigru, Eufrat, Fison și Gihon (Facerea 2:10-14). Eufratul și Tigrul sunt bine-cunoscute, dar cursurile Fisonului și Gihonului sunt incerte. Folosind fotografii din satelit, unii învățăți susțin că

au detectat urme ale Fisonului în vechea albie Wadi Batin, afirmație sprijinită de o tablă din palatul babilonian de la Nippur, care se referă la Eden folosind cuvântul sumerian pentru „pământ necultivat“. Alții sugerează că Edenul ar fi legat de legenda sumeriană despre un tărâm utopic numit Dilmun, identificat uneori cu Bahrainul de azi. Indiferent de localizare, descrierea biblică a Edenului sugerează semnificația locului: era tot ce nu era asprul Deșert Sirian.

Şederea în această grădină idilică este scurtă. Un șarpe îi convinge pe Adam și pe Eva să mănânce din „pomul cunoștinței binelui și răului“ care le era interzis, după care sunt alungați

și obligați să se întrețină și „să lucreze pământul“ (Facerea 3:23) – referire la momentul în care agricultura a devenit ocupația de bază pentru om. Copacul este un simbol al vieții, important în mitologia mesopotamiană, iar rolul șarpei este o aluzie la epopeea mesopotamiană a lui Ghilgameș, în care un șarpe fură o plantă care oferă nemurire. Dar, pentru Biblie, povestea Edenului subliniază că existența umană este doar un „exil“ din starea primordială de perfecțiune divină.

Acstea scene cu Adam și Eva în paradis, aşa cum au fost imaginate de Lucas Cranach cel Bătrân (1472–1553), au fost pictate pe la 1530.

În partea de vest a văii Iordanului, Ierihonul este unul dintre cele mai vechi orașe din lume. Așezările de aici datează de prin 9000 î.Hr.

ANTICUL IERIHON, la circa 24 de kilometri nord-est de Ierusalim, pe o colină cunoscută sub numele de Tell es-Sultan, este, probabil, cea mai impresionantă dintre așezările Orientului Apropiat antic, datând de pe la anul 9000 î.Hr. Arheologii numesc această perioadă Perioada Neolitică Preceramică (Epoca Nouă a Pietrei), care se întinde cam din 8500 în 5500 î.Hr. Vechiul Ierihon este posibil să se fi întins pe 75 de acri (3 km²).

Fără îndoială, motivul creșterii sale a fost prezența nu a unuia, ci a mai multor izvoare mari, inclusiv a Izvorului lui Elisei, care continuă să îi aprovizioneze pe fermierii din Ierihonul modern cu mii de litri de apă pe zi. În timpul săpăturilor extinse din anii 1950, arheologul britanic Kathleen Kenyon a descoperit resturile unor colibe rotunde, făcute nu din trestie, ci din cărămizi de pământ – prima utilizare cunoscută a cărămizilor arse la soare.

Și mai remarcabil este faptul că acest sat găzduind o mie de suflete sau mai mult era înconjurat de un zid de piatră și de un sănț, ancoreate de un turn misterios. Având 30 de metri diametru, turnul includea la interior o scară din piatră care se pare că ducea în vârful pentru observație, sacrificii sau alte tipuri de ritualuri religioase.

În și în jurul Ierihonului, Kenyon a descoperit numeroase fragmente de lame ceea ce sugerează că locuitorii săi erau

cca 9000 î.Hr.

Prima așezare în Ierihon

cca 7000 î.Hr.

Perioada de înflorire
a Ain Ghazal

cca 5000 î.Hr.

Apar uneltele de metal;
primele dovezi ale folosirii
cuprului în Mesopotamia

cca 5000 î.Hr.

Ceramica din lut capătă
o largă răspândire

*Abel era păstor de oi, iar Cain, lucrător de pământ. Și a fost că, după un timp,
Cain a adus din roadele pământului jertfă lui Dumnezeu. Și a adus și Abel
din cele întâi-născute ale oilor sale și din grăsimea lor.* (Facerea 4:2-3)

gricultori, cultivând orz, în, grâu einkorn emmer. Totuși, descoperirea unor vârfuri săgeată poate indica faptul că acești oameni și vânau pentru a-și completa dieta.

Ierihonul a prosperat pe parcursul râului Pietrei, însă mai apoi a suferit o catastrofă de origine necunoscută – poate și fi fost un cutremur de pământ. Cetatea a fost abandonată doar pentru a fi reclădită în mileniul IV î.Hr.

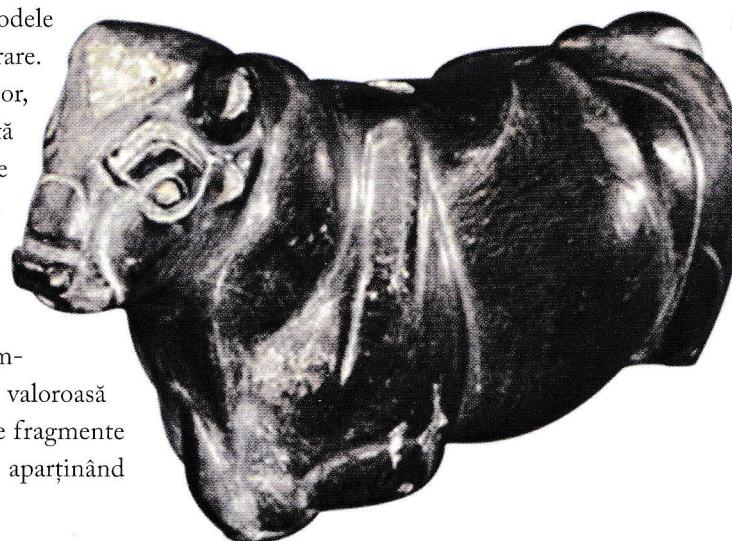
Până în acest punct, cei dintâi săteni săloaseră diverse tipuri de vase pentru depozitarea alimentelor. Aceste vase primitive erau din piatră, calcar ars sau argilă – cu rezultate diferite. Dar, pe parcursul mileniului VI î.Hr., tehnica modernizării și a arderii vaselor de lut a devenit în ce în ce mai răspândită. Ceramica din lut era relativ ieftin de produs; mai mult, la dată arsă, devinea extrem de durabilă. Pe lângă următoare ce manufactura ceramică a fost reluată de artizani și a devenit mai consistentă în caracteristicile sale, fiecare renume a început să dezvolte modele distincte de producție și decorare. Vasele de lut se spărgeau ușor, dar cioburile propriu-zise, odată tuncate și îngropate printre cenușile așezării, erau virtual destrucțibile. Recuperarea lor asemenea fragmente de vase într-un strat preistoric, din strat scos la lumină în timpul săpăturilor, este extrem de valoroasă pentru arheologi, fiindcă aceste fragmente permit să dateze stratul ca aparținând unei anumite epoci.

Ierihonul a fost considerat una dintre cele mai vechi și mai mari așezări omenești din perioada neolică până la descoperirea Ain Ghazal, lângă Ammanul de azi, în Iordania. Cel mai vechi strat descoperit la Ain Ghazal datează de pe la 7200 î.Hr., dar această așezare era de aproape trei ori mai mare decât Ierihonul. Locuitorii ei creșteau culturi diverse și aveau animale domesticite, inclusiv câini, vite și porci. Dar cea mai uimitoare trăsătură a așezării de la Ain Ghazal este reprezentată de structurile sale de locuit. Spre deosebire de colibele din cărămizi de lut de la Ierihon, acestea sunt case pătrate din piatră, iar fiecare locuință este despărțită de pereti în zone diferite, cu destinații diferite. Acești pereti erau tencuiți pentru a proteja familia de umezeală iarna și de căldura excesivă a verii; în secolele ulterioare, și podelele au început să fie tencuite. Acest arhetip de locuință a unui agricultor avea să rămână

comun în Orientul Apropiat vreme de mai multe mii de ani.

La câteva mii de kilometri spre est, în Mesopotamia, vedem o dezvoltare similară în timpul perioadei de înflorire a culturii ubaide (5200–3500 î.Hr.), numită astfel după artefactele descoperite la Tell el Ubaid, în sudul Mesopotamiei. Printre acestea se numără exemplare de ceramică cu un model geometric elegant și bine definit, aplicat cu vopsea maro sau neagră. Unele vase au mâneră și margini speciale pentru turnat. Structura satului ubaid este chiar mai avansată. Până în acel moment, așezările erau construite relativ la întâmpinare. Dar locuințele ubaide ne oferă dovezi ale unei anumite forme de planificare. Casele, din cărămizi de lut, sunt grupate în jurul unei curți comune și separate de alte asemenea gupuri prin mici alei. Plasate strategic prin sat se găsesc structuri mai mari care este posibil să fi oferit spațiu de depozitare pentru săteni. În centrul așeză-

rii se află o movilă pe care se află ceea ce unii învățăți presupun că era un mare altar dedicat zeului patron al satului. Dacă această presupunere este adevărată, atunci indică apariția unui sistem de credințe: convingerea împărtășită că soarta omului este controlată de ființe de pe altă lume și mult mai puternice. Asemenea movile sacre plasate în

Taur din calcar, din perioada Uruk târzie (3450–3100 î.Hr.), descoperit lângă Uruk, Irak, și datat între 3300 și 3100 î.Hr.

cca 5200–3500 î.Hr.
Cultura ubaide înflorescă
în Mesopotamia

cca 5000 î.Hr.
Complex de sanctuarie
în Eridu

cca 5000 î.Hr.
Primele dovezi de înmormântări
umane la Eridu

cca 4500–3300 î.Hr.
Apariție a claselor
„profesionale“